УДК 025.22

ФОРМУВАННЯ ФОНДУ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Андронік, Людмила Дмитрівна

Andronik, Ludmyla

Головний бібліотекар НТБ ВНТУ

В статті розглядаються альтернативні способи формування бібліотечних фондів з впровадженням новітніх електронних інформаційних технологій.

***Ключові слова**: бібліотечний фонд, аудіовізуальні носії, електронний ресурс, web-сайт.*

Ми живемо в час коли досягнення комп'ютерних та інформаційних технологій так швидко проникають у наше приватне та професійне життя, що навіть така інституція як Бібліотека набуває дещо іншого значення. Сучасні користувачі бібліотек вже не задовольняються колишнім асортиментом послуг, які надаються бібліотеками, себто **традиційний** пошук за відповідним запитом, отримання інформації про наявну літературу на **традиційних** носіях інформації та одержання її у користування у **традиційному** вигляді. З появою нових носіїв інформації – аудіовізуальних матеріалів, газет, журналів, довідкової літератури на електронних носіях, книг та баз даних на компакт-дисках, змінює їх видове та типове наповнення. Дійсно бібліотека нашого часу – це місце зберігання як **традиційних** документів, так і нових **електронних ресурсів**. Одним із неперевершених досягнень сучасності є комп'ютерна мережа Інтернет, впровадження можливостей якої можна порівняти лише з винаходом радіо або телебачення у свій час, а можливо й більш революційним винаходом, який у недалекому майбутньому змінить всі, в тому числі традиційні бібліотечні технології – будь-яка інформація у будь-який час без будь-яких географічних чи інших перепон.

Комплектування бібліотечних фондів традиційним шляхом досить довготривалий та трудомісткий процес, який послідовано складається з багатьох етапів і має багато часових і трудових витрат. Але останнім часом ми маємо унікальну можливість використання **ресурсів Інтернет** у комплектуванні вітчизняних та іноземних видань. Такі ж ресурси мають **вітчизняні видавництва**, **передплатні агентства** та **книготоргівельні організації**, що дає змогу **тісно** з ними спілкуватися.

Бібліотека, маючи вихід до цієї глобальної мережі, користується не тільки повнотекстовими базами даних, а й інформаційними ресурсами, спеціально призначеними

для відбору, замовлення та придбання документів для бібліотечних фондів. Ці ресурси складаються зі спеціалізованих **web-сайтів** для комплектаторів, **онлайнових** універсальних і спеціалізованих **книжкових магазинів** з анотованими каталогами видань і можливостями їх діалогових замовлень, **серверів видавництв**, **книжкових дилерів** і **передплатних агенств**, **електронних версій** вітчизняних та зарубіжних **каталогів**, що надає змогу оперативного перегляду великих обсягів своєчасно поновлюваної інформації, містить відомості про наявність нових видань у межах предметної галузі, **анонсів бібліотечних телеконференцій**, присвячених обговоренню політики формування бібліотечних фондів.

Веб-сайти, пошукові системи, електронна пошта є зараз самим популярним та зручним засобом роботи з інформацією в Інтернет, що дозволяє користувачу не тільки працювати з текстом, а й з графікою, звуком, відео. Не менш важливим є те, що Інтернет забезпечує он-лайновий доступ до інформації та можливість гіпертекстового переходу із сторінки на сторінку, з сайту на сайт.

Комплектатор, який використовує у своїй роботі Інтернет-сайти, може отримувати швидко й просто найновітнішу інформацію про книги, періодичні видання, компакт-диски та інші носії інформації, їх репертуар, вартість, умови замовлення та поставки, а також виконувати замовлення в он-лайновому режимі, що займе мінімум часу.

Унікальні можливості для комплектатора в Інтернет надає мережа комплектування **AcqWeb** – це спеціальна сторінка, створена групою бібліотекарів з різних країн, яка надає інформацію про бібліотеки, їх каталоги, про видавців та книготоргівельні фірми, асоціації та організації, конференції, семінари, ресурси у мережі, розповідає про новини та події бібліотечного життя, надає останню інформацію про публікації з бібліотекознавства та інформатики, має практично повний перелік періодичних видань бібліотекознавчої тематики, а також надає можливість комплектатору користуватися великим довідковим апаратом: від тлумачних словників до курсів валют, часу та погоди тощо. Наприклад, такий розділ AcqWeb як "**Бібліотечна та інформаційна наука**" складається з 12 підрозділів:

- Відділи комплектування та загальна інформація;
- Сайти для каталогізаторів;
- Розвиток бібліотечних фондів;
- Авторські права та ліцензування інформації;
- Сайти доброчинних внесків та обміну;
- Проблеми збереження та оправи;
- Сайти періодичних видань;
- Бібліотечно-інформаційні сайти;

- Бібліотечно-інформаційні школи;
- Програмне забезпечення;

а також сайти для забави та “гарячих” тем.

Тобто, ресурси Інтернет дають необмежені можливості в пошуку та отриманні необхідної інформації та все більше наближають нас до створення **віртуальної бібліотеки**.

Впровадження засобів комп’ютеризації внесло суттєві корективи в організацію основних технологічних процесів, в саме розуміння технології комплектування. Інноваційна технологія комплектування зумовлює новий підхід до накопичення документно-інформаційних ресурсів бібліотеки ВНЗ. Застосування новітніх інформаційних технологій допомагає відділу комплектування оперативно знайомитись з асортиментом книжкового ринку, використовуючи нові форми та джерела комплектування.

Перед проведенням робіт з комплектування вузівських бібліотек ресурсами Інтернет необхідно визначитися з **інформаційними джерелами**, які підлягають включенню до сховищ Інтернет-даних. Насамперед, складовою сховища таких даних мають стати колекції профільних документів **національної** складової Інтернет. При цьому принципово важливо розглядати ці ресурси як складову єдиного електронного документного простору держави і відбивати їх у національній бібліографії України. Також сховище Інтернет-даних повинно включати колекції зарубіжних профільних інформаційних ресурсів.

До архівування ресурсів Інтернет слід залучити всі суб’єкти вітчизняної системи документальних наукових комунікацій (провідні галузеві та регіональні бібліотеки, інформаційні центри, наукові установи та навчальні заклади тощо). В межах цієї системи доцільно організувати формування відповідних галузевих сховищ Інтернет-ресурсів (технічних, медичних, сільськогосподарських тощо).

Неабияке значення для формування фонду мають електронні книги та журнали. Технологія представлення електронних документів розвивається в двох напрямках:

- за допомогою зчитувальних пристроїв, що дозволяють завантажувати текстові файли в якості електронної книги;
- та електронні книги в он-лайновому доступі.

Перший напрямок, що виник ще в 90-х роках, але не отримав загального визнання, наразі входить в ужиток. Але зчитувальні пристрої поки не знаходять свого місця в бібліотеках, хоча мають непогані технічні показники та доступні ціни.

Все ширше використовуються електронні книги в он-лайновому доступі. Провідні видавці наукової літератури не тільки представляють електронні версії нових видань, але й створюють електронні архівні колекції за старі роки.

Але висока вартість електронних зібрань і гнучка цінова політика видавництв спонукає до використання електронних ресурсів на умовах кооперації.

В той же час в Інтернеті можна знайти безліч пропозицій безкоштовних електронних книг. На певний запит інколи отримуємо понад мільйон посилань. Але працювати з такими джерелами важко, тому що зазвичай там потрібна авторизація, без якої не можливо досить повно побачити, які джерела реально доступні, як вони структуровані, що собою являють з змістовної сторони. Інтернет-сторінки рясніють рекламами, котрі ніяк не відносяться до справи. І також не зрозумілий правовий статус пропозиції.

Тому –

Сучасний стан інформатизації вимагає від бібліотек абсолютно нових підходів як до формування фондів, так і надання інформації користувачеві. Тут можна говорити про такий напрямок діяльності бібліотек, як створення електронних бібліотек. Формування традиційного фонду та електронного виду має відбуватися у тісному взаємозв'язку, так як вони повинні доповнювати один одного і забезпечувати бібліотечно-інформаційне обслуговування на якісному рівні.

Контент електронних бібліотек становлять: електронні версії видань, що випускаються бібліотеками; документи методичного, нормативно-правового характеру; колекції відсканованих видань з бібліотечного фонду, вільні від зобов'язань по авторському праву.

Є різні версії відношення до інформаційних джерел віддаленого доступу. Одні спеціалісти вважають, що до складу електронної бібліотеки можуть входити тільки документи, що находяться на сервері бібліотеки. Інші притримуються точки зору, що документи, до яких забезпечений доступ на постійній основі являються елементом електронної бібліотеки і відомості про них, по можливості, повинні бути включені в електронний каталог.

Щодо формування фонду **нашої** електронної бібліотеки.

Вона створюється як частина фонду, тому для її функціонування були проведені підготовчі роботи. Це:

- створена локальна мережа з сучасними комп’ютерами і можливістю виходу в Internet кожного комп’ютера мережі;
- Впроваджено АБІС «УФД/Бібліотека»;
- розроблено сайт бібліотеки з можливістю пошуку в електронному каталозі бібліотеки;

Наступному етапом було визначено інформаційні **джерела формування** повнотекстових баз даних. В умовах нашого університету такими джерела є:

- роботи викладачів – навчальні посібники, методичні вказівки і т. п., які вийшли з друку

(в електронному вигляді вони розміщуються на сайті в обов'язковому порядку згідно рішенню Вченої Ради ВНТУ. Доступ до цих видань можливий лише із внутрішньої мережі університету, що пов'язано з охороною авторських прав. Таких видань уже близько 700);

- дистанційні курси з окремих дисциплін (в університеті створено комп'ютерний центр дистанційної освіти, на серверах якого розміщуються дистанційні варіанти дисциплін, що викладаються у ВНТУ – програми дисциплін, курси лекцій, методичні вказівки до виконання лабораторних робіт, тести, що є вагомим вкладом у формування фонду нашої бібліотеки);
- інформаційні ресурси, що поступають у бібліотеку на оптичних і магнітних носіях – CD і DVD диски, дискети (в бібліотеку поступило близько 1000 повнотекстових електронних видань. Для обслуговування користувачів бібліотеки створюються копії цих документів, до яких вони і мають доступ);
- ресурси Internet;
- відсканові підручники, журнали та інші матеріали, що надходять у бібліотеку на паперових носіях.

Оскільки кожний комп'ютер бібліотечної мережі ВНТУ підключений до глобальної мережі Internet, то кожний студент в принципі має можливість отримувати з мережі будь-які повнотекстові документи. З метою більш ефективного використання Internet на сайті бібліотеки (http://lib.vntu.edu.ua/) на спеціальній сторінці розміщено посилання на сайти, які надають можливість безкоштовного скачування повнотекстових електронних видань. Зокрема розміщені посилання на сайти науково-технічних журналів, які надають електронні версії цих видань. Це надає можливість оптимізувати видатки на періодичну літературу в умовах фінансової кризи.

Для формування бази даних відсканованих (оцифрованих) видань, що надходять у бібліотеку на паперових носіях, планується створити центр сканування. До кінця року для цього центру буде придбано 4 швидкісних сканера і необхідне програмне забезпечення. Планується зберігати відсканові матеріали у форматі *.PDF. Крім самостійного сканування проводяться роботи по завантаженню таких видань з мережі Internet, оскільки деякі видання можуть з'являтись у відсканованому вигляді у мережі Internet раніше чим паперові оригінали у бібліотеці.

В якості **висновків** можна сказати, що політика формування бібліотечно-інформаційного фонду сучасної вузівської бібліотеки будується на основі вивчення ринку науково-технічних публікацій, де особлива увага приділяється виявленню безкоштовних джерел інформації, вивченню їх контенту та умов доступу. В умовах цінової політики видавництв важливим є участь у кооперуванні бібліотек і консорціумах. Важливим

напрямком роботи являється розвиток власної електронної бібліотеки, створення довідково-пошукового апарату бібліотечно-інформаційних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Гуцол, Г. Формування фондів електронних бібліотек: шляхи розв'язання проблеми / Г. Гуцол // Бібліотечна планета. – 2010. – №4. – С.7-9.

2. Евстигнеева, Г. А. О критериях комплектования традиционного библиотечного фонда и фонда электронных публикаций в единой системе формирования библиотечно-информационного фонда библиотеки на примере ГПНТБ России / Г. А. Евстигнеева // Научные и технические библиотеки. – 2010. – №10. – С.23-29.

3. Ковальчук, Г. Використання електронних ресурсів в обслуговуванні користувачів у публічних бібліотеках / Г. Ковальчук, Н. Кучерява // Бібліотечний форум України. – 2010. – №1. – С.13-16.

4. Крайнюк, О. М. Електронні навчальні документи, як об'єкт формування бібліотечного фонду / О. М. Крайнюк // Якість функціонування бібліотечної системи ВНЗ. – 2007. – С.73-79.

5. Маркова, В. А. Електронна книга: наукове поняття чи метафора? / В. А. Маркова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – №3. – С.69-74.

6. Юхименко, Ю. Формування електронної документно-інформаційної бази вищого закладу освіти - важливий чинник його розвитку / Ю. Юхименко // Бібліотечний вісник. – 2009. – №6. – С.43-47.

7. Комплектування бібліотечних фондів ВНЗ – сучасні технології та вимоги часу [Електронний ресурс] // Бібліотека в освітньому просторі : інформаційний бюлетень НБ ХНУ. – 2010. – Режим доступу: http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/Buleten12/buleten12.htm